

KILKA KOMENTARZY KOŃCOWYCH

Czytelnikowi należy się odpowiedź na pytanie: dlaczego tak wiele uwagi poświęca się analizie naukowej zmieniającego się świata. Odpowiedź może być wielowarstwowa, ale w poniższych uwagach skupiliśmy się tylko na dwóch z nich.

Pierwsza warstwa, będąca głównym źródłem podjęcia tej problematyki, wiąże się z charakterem i celem Komitetu Prognoz „Polska 2000 Plus”, powołanego przez Prezydium PAN w roku 1969. Początkowym jego zadaniem było prognozowanie rozwoju Polski, natomiast od roku 1990 – Polski na tle rozwoju Europy, a także świata. Ta ostatnia problematyka szerzej zagościła dopiero od początku XXI w.

Plonem działalności naukowej Komitetu Prognoz były z jednej strony liczne konferencje naukowe, w których brali udział uczeni z całej Polski, a także zapraszani z zagranicy, a z drugiej książki, których liczba zbliża się do stu. Kilka ukazało się również w języku angielskim.

Członkami Komitetu byli i są uczeni, pracujący zarówno w Instytutach PAN, jak i pochodzący z licznych uczelni wyższych oraz instytutów naukowo-badawczych z całej Polski. Komitet Prognoz od początku miał charakter interdyscyplinarny, stąd też problematyka zmian w Polsce, Europie i na świecie była ujmowana w szerokim kontekście. Dzięki temu liczne prognozy okazały się poprawne.

Niniejsza książka jest kontynuacją tych prac. Przedstawienie ogólnych uwarunkowań globalnych i rozważania na temat zmiany służą zarówno lepszemu zrozumieniu świata i możliwych przyszłych ścieżek rozwoju, jak i sytuacji Polski w świecie.

Druga warstwa, inspiracyjna, miała i nadal ma silne związki z przyspieszonymi zmianami globalnymi zachodzącymi w ostatnich kilku dekadach. Są one efektem przesilenia cywilizacyjnych, które miały i mają dwojaki czy dwoisty charakter.

Głównym procesem przemian współczesnych jest przejście z cywilizacji przemysłowej do cywilizacji informacyjnej (wiedzy), którego efektem jest zasadnicza zmiana podstawowego zasobu produkcyjnego, nowa strukturalizacja społeczna, a mechanizmami napędowymi – powszechny charakter gospodarki rynkowej, globalizacja oraz nowy system komunikacji jako efekt rewolucji informacyjnej. Efektem, częściowo ubocznym, owych przesilen jest destrukcja cywilizacji agrarnej, która mniej więcej do lat 80. ubiegłego stulecia obejmowała prawie 2/3 populacji światowej. Jednym z ważniejszych skutków owej destrukcji

było zakończenie procesu dekolonizacyjnego i powstanie nowych państw suwerennych (w niektórych przypadkach jedynie względnie suwerennych). Można w tym kontekście posłużyć się następującym wskaźnikiem: o ile w 1914 r. na świecie było 55 suwerennych państw, to współcześnie jest ich ponad 200.

Pomijając konfliktogenność, zarówno między nowo powstałymi państwami, jak i w stosunku do byłych imperiów kolonialnych, podstawowe pytanie brzmi następująco: w jakim nurcie cywilizacyjnym mają czy mogą się owe społeczności rozwijać?

Czy istnieje możliwość przeskoczenia jakiejś cywilizacji w przypadku konkretnych państw? Odpowiedzi teoretycznej, a tym bardziej praktycznej, jak dotąd nie mamy. Wydaje się, że rozwój będzie miał charakter hybrydowy, przynajmniej dla przytłaczającej większości państw, a tylko dla niektórych będzie on w pełni możliwy. Jeśli nawet nie będzie miał charakteru skokowego, to bardzo będzie do niego zbliżony, jak to ma miejsce w przypadku Chin.

Podobne pytania można również stawiać wobec krajów, które znacznie dłużej funkcjonują na arenie międzynarodowej. Niezależnie od poziomu ich rozwoju, one również muszą sobie zadawać pytania o kierunek dalszego rozwoju i miejsce w nowo powstającej cywilizacji. Teoretycznie są one bardziej dostosowane do przewidywanej zmiany, jednakże brak jednoznacznej wizji nowej cywilizacji powoduje, że zachodzące zmiany są równie niepewne jak w przypadku nowo powstałych państw. Dotyczy to zarówno krajów wysoko rozwiniętych, jak i rozwijających się i posiadających długą tradycję rozwiązań instytucjonalnych.

Dodatkowo należy podkreślić, że na powyższą niepewność nakłada się ryzyko wynikające z istnienia powiązań globalnych. Powoduje ono, że decyzje podejmowane przez państwa muszą uwzględniać nie tylko krajowe uwarunkowania, ale również te wynikające z otoczenia zewnętrznego i to w skali globalnej.

Uogólniając powyższe wątki można wskazać na dwie konsekwencje: świat współczesny jest pełen chaosu, który skutkuje różnorodnymi przejawami konfliktogenności, jak również narastającymi nierównościami we wszystkich obszarach życia społecznego. To z kolei utrudnia współpracę między państwami, niezbędną w warunkach globalizacji, a zwłaszcza w warunkach pandemii mającej obecnie charakter światowy. Ograniczoność tej współpracy wynika między innymi stąd, że nowa cywilizacja wymusza nową instytucjonalizację, zwłaszcza w państwach małych i średnich. Takim modelem, jakkolwiek daleko niedoskonałym, jest Unia Europejska.

To wszystko przesądza, że analiza zmieniającego się świata jest jednym z ważniejszych, jeśli nie najważniejszym problemem. Niestety wiele dyscyplin naukowych charakteryzuje się daleko posuniętą fragmentaryzacją, co w znaczącym stopniu ogranicza zrozumienie dokonujących się zmian w skali światowej. Z tego powodu rozważania na temat globalnych zmian, globalizacji i możliwości dostosowania się państw do zmieniającej się sytuacji budzą więcej pytań i wątpliwości, niż dają odpowiedzi. Oprócz wyżej postawionych należy podjąć dalsze rozważania na temat przyszłości globalizacji i integracji oraz reakcji na te

zjawiska. W szczególności pojawiają się pytania na temat społecznego odbioru oddziaływania świata na państwo i zdolności dostosowania się do zmieniających się uwarunkowań. Jak wynika z niniejszej książki, reakcje w tym zakresie mogą być różne i często mogą utrudniać funkcjonowanie w ramach nowo powstającej cywilizacji. Z tym problemem jest również powiązane funkcjonowanie systemu demokratycznego, który w obecnej postaci coraz słabiej odpowiada na wyzwania współczesnego świata, powoduje niepewność i stagnację. Z kolei konkurencyjne, autorytarne rozwiązania wydają się zyskiwać na popularności.

Powyższe problemy dotyczą również Polski. Uzyskanie odpowiedzi na pytania dotyczące nastawienia naszego społeczeństwa do problemów globalnych i możliwości funkcjonowania w uwarunkowaniach nasilających się zmian wydają się być kluczowymi dla określenia przyszłych scenariuszy rozwoju kraju.